

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

ગુજરાત હાઈકોર્ટ, અમદાવાદ

આર/ક્રિમિનલ અપીલ નંબર ૭૧૪/૨૦૦૮

મંજૂરી અને સહી માટે :

માનનીય ન્યાયમૂર્તી સુશ્રી એસ. વી. પિંટો

રિપોર્ટિંગ માટે મંજૂર: હા

=====

ગુજરાત રાજ્ય

વિરુદ્ધ

વસંત કૃષ્ણરાવ શિંદે અને અન્ય

=====

ઉપસ્થિતિ:

સુશ્રી ચેતના શાહ, અપીલકર્તા નં. ૧ માટે એ.પી.પી.

હર્ષ એ. વ્યાસ(૯૩૩૦), સામાવાળા/પ્રતિવાદી નં. ૨ માટે

સુશ્રી દીક્ષા યુ. પંડ્યા(૯૪૧૨), સામાવાળા/પ્રતિવાદી નં. ૨ માટે

સામાવાળા/પ્રતિવાદી નં. ૧ માટે રૂલ બજવાયેલ છે

=====

કોરમ : માનનીય ન્યાયમૂર્તી સુશ્રી એસ. વી. પિંટો

તારીખ: ૧૫/૧૨/૨૦૨૫

મૌખિક ચુકાદો

૧] આ અપીલ અપીલકર્તા – રાજ્ય દ્વારા કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર, ૧૯૭૩ ની કલમ ૩૭૮(૧)(૩) હેઠળ વિદ્વાન એડિશનલ સેશન્સ જજ અને સ્પેશિયલ (એસીબી) જજ, વડોદરા (જેમને અહીં 'વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટ' તરીકે સંબોધવામાં આવ્યા છે) દ્વારા સ્પેશિયલ (એસીબી) કેસ નંબર ૨૨/૧૯૯૩ માં પસાર કરવામાં આવેલ તારીખ ૧૪/૦૮/૨૦૦૭ ના દોષમુક્તિના ચુકાદા અને આદેશ સામે દાખલ કરવામાં આવી છે, જેના દ્વારા વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટે સામાવાળા/પ્રતિવાદીઓને ભ્રષ્ટાચાર નાબૂદી અધિનિયમ, ૧૯૮૮ (જેને અહીં

આગળ 'પીસી એક્ટ' તરીકે સંબોધવામાં આવ્યો છે) ની કલમ ૭, ૧૩(૧)(ડી) અને ૧૩(૨) હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનાઓમાંથી દોષમુક્ત કર્યા છે.

૧.૧] સરળતા, સ્પષ્ટતા અને સંક્ષિપ્તતા માટે, સામાવાળા/પ્રતિવાદીઓને મૂળ કેસમાં તેમના હોદ્દા મુજબ અહીં આગળ 'આરોપી' તરીકે સંબોધવામાં આવ્યા છે.

૨] કેસના રેકૉર્ડ પરથી બહાર આવતી ટૂંકી હકીકતો નીચે મુજબ છે:

૨.૧] આરોપીઓ વડોદરા શહેરની સબ-રજિસ્ટ્રાર કચેરીમાં કલાર્ક તરીકે કામ કરતા હતા અને જાહેર સેવકો હતા. ફરીયાદી - ગુલાબખાન જગતિયારખાન સિંધી, પોલીસ ઈન્સ્પેક્ટર, એસીબી, વડોદરા યુનિટને છૂપી બાતમી મળી હતી કે આરોપીઓ સબ-રજિસ્ટ્રાર - પી. જે. કાછિયાની મિલીભગતથી રૂપિયા ૭૫/- થી રૂપિયા ૧૦૦/- ના પ્રમાણમાં ગેરકાયદેસર લાંચ ની માંગણી કરી રહ્યા છે અને જો ગેરકાયદેસર લાંચની રકમ ચૂકવવામાં આવે તો જ મેરેજ રજિસ્ટ્રેશન સર્ટિફિકેટ (લગ્ન નોંધણી પ્રમાણપત્ર) આપશે. મળેલી છૂપી બાતમીના આધારે, ફરીયાદીએ જાગૃતિ સોસાયટી, ગોત્રી રોડ, વડોદરા ખાતે રહેતા ૨૧ વર્ષીય પ્રદીપકુમાર મગનભાઈ પરમારને બોલાવ્યા અને તેમને ડીકોય ટ્રેપ (ડમી છટકું) માટે સહકાર આપશે કે કેમ તે પૂછ્યું. પ્રદીપકુમાર મગનભાઈ પરમાર સહકાર આપવા સંમત થતાં, ફરીયાદીએ તેમને અને બે પંચ સાક્ષીઓને તારીખ ૦૩/૦૨/૧૯૯૩ ના રોજ બોલાવ્યા અને હેડ કોન્સ્ટેબલ હિંમતરાવને રૂપિયા ૫૦/- ની એક કરન્સી નોટ, રૂપિયા ૨૦/- ની બે કરન્સી નોટો અને રૂપિયા ૫/- ની બે કરન્સી નોટો આપી અને જરૂરી કાર્યવાહી કરવા સૂચના

આપી. એન્થ્રેસીન પાવડર અને અલ્ટ્રાવાયોલેટ લેમ્પની લાક્ષણિકતાઓ સમજાવવામાં આવી અને પ્રદર્શન કરવામાં આવ્યું અને તમામ કરન્સી નોટો પર એન્થ્રેસીન પાવડર ચોપડીને ડીકોચ પ્રદીપકુમાર મગનભાઈ પરમારના શર્ટના ડાબા ખિસ્સામાં મૂકવામાં આવી અને મેરેજ રજિસ્ટ્રેશન ફોર્મની ચાર નકલો પણ તેમને આપવામાં આવી. પ્રાથમિક પંચનામું (Part – I) કરવામાં આવ્યું અને ડીકોચ પ્રદીપકુમાર મગનભાઈ પરમાર, પંચ સાક્ષીઓ અને ટ્રેપિંગ ટુકડીના અન્ય સભ્યો ૧૨.૫૦ કલાકે નર્મદા ભવનના 'સી' બ્લોકમાં ત્રીજા માળે સબ-રજિસ્ટ્રારની કચેરીએ ગયા અને ડીકોચ તથા પંચ સાક્ષી નંબર ૧ આરોપી નંબર ૧ ને મળ્યા. સબ-રજિસ્ટ્રાર પાસે ફોર્મ સહી કરાવવાની કાર્યવાહી પછી, આરોપી નંબર ૧ એ તરત જ મેરેજ રજિસ્ટ્રેશન સર્ટિફિકેટ જારી કરવા માટે રૂપિયા ૫૦/- ની રકમની માંગણી કરી અને તે સ્વીકારી તથા આરોપી નંબર ૨ માટે રૂપિયા ૫૦/- ની રકમની માંગણી કરી, જે તેણે સ્વીકારીને આરોપી નંબર ૨ ને આપી અને ડીકોચ પ્રદીપકુમાર મગનભાઈ પરમાર દ્વારા પૂર્વ-નિર્ધારિત ઇશારો કરવામાં આવ્યા પછી, ટ્રેપિંગ ટુકડીના સભ્યો આવ્યા અને બંને આરોપીઓને રંગેહાથ ઝડપી લીધા. જરૂરી કાર્યવાહી કરવામાં આવી અને પંચનામા ભાગ – ૨ (Part – II) દોરવામાં આવ્યું અને ફરીયાદી ગુલાબખાન જગતિયારખાન સિંધી, પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર, એસીબી પોલીસ સ્ટેશને એસીબી વડોદરા યુનિટ પોલીસ સ્ટેશનમાં ફરીયાદ નોંધાવી, જે પીસી એક્ટની કલમ ૭, ૧૨, ૧૩(૧)(ડી) અને ૧૩(૨) હેઠળ વડોદરા એસીબી પોલીસ સ્ટેશન સી.આર. નંબર ૨/૧૯૯૩ તરીકે નોંધવામાં આવી.

૨.૨] તપાસ અધિકારીએ સંબંધિત સાક્ષીઓના નિવેદનો નોંધ્યા અને જરૂરી દસ્તાવેજો જપ્ત કર્યા અને તપાસ પૂર્ણ થયા પછી, સેશન્સ કોર્ટ, વડોદરા સમક્ષ ચાર્જશીટ દાખલ કરવામાં આવી અને સ્પેશિયલ (એસીબી) કેસ નંબર ૨૨/૧૯૯૩ તરીકે નોંધવામાં આવી.

૨.૩] આરોપીઓને વિધિવત સમન્સ બજાવવામાં આવ્યા હતા અને આરોપીઓ વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટ સમક્ષ હાજર થયા હતા, અને કોડની કલમ ૨૦૭ ની જોગવાઈઓ મુજબ આરોપીઓને તમામ કાગળોની નકલો પૂરી પાડવામાં આવી છે કે કેમ તેની ખરાઈ કરવામાં આવી હતી. આરોપીઓ સામે આંક-૧૧ પર ચાર્જ (આરોપ) ફેમ કરવામાં આવ્યો હતો અને અનુક્રમે આંક-૧૨ અને ૧૩ પર આરોપીઓના નિવેદનો નોંધવામાં આવ્યા હતા, જેમાં આરોપીઓએ ચાર્જના તમામ વિગતોનો ઇનકાર કર્યો હતો અને ફરીયાદપક્ષના તમામ પુરાવા રેકૉર્ડ પર લેવામાં આવ્યા હતા.

૨.૪] ફરીયાદપક્ષે આરોપીઓ સામેનો આરોપ સાબિત કરવા માટે ત્રણ મૌખિક અને દસ દસ્તાવેજી પુરાવા રજૂ કર્યા અને વિદ્વાન એડિશનલ પબ્લિક પ્રોસિક્યુટરે આંક-૫૦ પર કલોઝિંગ પુરસીસ દાખલ કર્યા પછી, કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર, ૧૯૭૩ ની કલમ ૩૧૩ હેઠળ આરોપીઓના વધુ નિવેદનો નોંધવામાં આવ્યા, જેમાં આરોપીઓએ રેકૉર્ડ પરના ફરીયાદપક્ષના તમામ પુરાવાઓને નકારી કાઢ્યા. આરોપીઓએ સાક્ષીના કટોકટીમાં ઉતરવાનો અથવા તેમના વતી સાક્ષીઓની તપાસ કરવાનો ઇનકાર કર્યો હતો અને જણાવ્યું હતું કે તેમની સામે

ખોટો કેસ દાખલ કરવામાં આવ્યો છે. વિદ્વાન એડિશનલ પબ્લિક પ્રોસિક્યુટર અને આરોપીના વિદ્વાન એડવોકેટની દલીલો સાંભળ્યા પછી, વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટે આક્ષેપિત ચુકાદા અને આદેશ દ્વારા આરોપીઓને તેમની સામે મૂકવામાં આવેલા તમામ આરોપોમાંથી દોષમુક્ત કરવા માટે ખુશી વ્યક્ત કરી.

૩] દોષમુક્તિના ચુકાદા અને આદેશથી નારાજ અને અસંતોષ થઈને, અપીલકર્તા - રાજ્યએ આ અપીલ મુખ્યત્વે એવું જણાવીને દાખલ કરી છે કે દોષમુક્તિનો ચુકાદો અને આદેશ કાયદા અને રેકૉર્ડ પરના પુરાવાઓથી વિપરીત છે અને વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટે રેકૉર્ડ પરના મૌખિક અને દસ્તાવેજી પુરાવાઓનું યોગ્ય મૂલ્યાંકન કર્યું નથી. વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટે ત્રણ સાક્ષીઓના મૌખિક પુરાવા અને દસ દસ્તાવેજી પુરાવાઓનું મૂલ્યાંકન કર્યું નથી અને ફરીયાદપક્ષ સામાવાળા સામેનો કેસ વ્યાજબી શંકાથી પર સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયું છે તેવું ઠરાવવામાં ભૂલ કરી છે. વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટે એ બાબત ધ્યાને લેવી જોઈતી હતી કે ડીકોચ સાક્ષીએ સ્વીકાર્યું છે કે ફરીયાદી પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી જી. જે. સિંધીએ તેમને બોલાવ્યા હતા અને આખી કાર્યવાહીમાં તેમની ભૂમિકા વિશે માહિતગાર કર્યા હતા અને તેઓ ૦૩/૦૨/૧૯૯૩ ના રોજ સર્કિટ હાઉસ ગયા હતા અને એન્થ્રેસીન પાવડર અને અલ્ટ્રાવાયોલેટ લેમ્પની સૂચના અને પ્રદર્શન પછી પંચનામા ભાગ - ૧ દોરવામાં આવ્યું હતું. સાક્ષીએ સ્વીકાર્યું છે કે તેમણે સૂચનાઓનું પાલન કર્યું હતું અને સામાવાળાઓ દ્વારા ગેરકાયદેસર લાંચની આખી માંગણી અને સ્વીકૃતિનું વર્ણન કર્યું છે અને આખો કેસ ડીકોચ સાક્ષીના

પુરાવામાં સાબિત થાય છે પરંતુ વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટે તેનું યોગ્ય મૂલ્યાંકન કર્યું નથી. એ વાત સાચી છે કે કોઈ વ્યક્તિ સામે કોઈ ફરીયાદ ન હતી અને ચોક્કસ જાહેર સેવકો સામે કોઈ ચોક્કસ આક્ષેપો ન હતા અને ફરીયાદીએ જાહેર સેવકોને ફસાવવાના હેતુથી ડીકોચ ટ્રેપ ગોઠવી હતી, પરંતુ ટ્રેપિંગ અધિકારીના પુરાવાને ડીકોચ સાક્ષી અને પંચ સાક્ષીના પુરાવાથી સમર્થન મળ્યું છે અને સાબિત થાય છે કે ગેરકાયદેસર લાંચની માંગણી કરવામાં આવી હતી અને સ્વીકારવામાં આવી હતી તથા સામાવાળાઓના કબજામાંથી પુનઃપ્રાપ્ત કરવામાં આવી હતી. વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટે ગૌણ ક્ષતિઓ અને વિરોધાભાસોને અયોગ્ય મહત્વ આપ્યું છે અને આક્ષેપિત ચુકાદો અને આદેશ ગેરકાયદેસર, અયોગ્ય અને કાયદાની દ્રષ્ટિએ ખરાબ છે અને તેને રદ અને સેટ એસાઈડ કરવાની જરૂર છે.

૪] અપીલકર્તા – રાજ્ય માટે વિદ્વાન એડિશનલ પબ્લિક પ્રોસિક્યુટર સુશ્રી સી. એમ. શાહ અને સામાવાળા નંબર ૧ – આરોપી માટે વિદ્વાન એડવોકેટ શ્રી હર્ષ એ. વ્યાસને સાંભળવામાં આવ્યા. સામાવાળા નંબર ૧ – આરોપી વતી કોઈ હાજર રહ્યું નથી.

૫] વિદ્વાન એ.પી.પી. સુશ્રી સી. એમ. શાહે આ કોર્ટને ફરીયાદપક્ષના તમામ પુરાવાઓમાંથી પસાર કર્યા છે અને રજૂઆત કરી છે કે ફરીયાદપક્ષ સફળતાપૂર્વક સાબિત કરી શક્યું છે કે સામાવાળાઓ, જેઓ જાહેર સેવકો હતા, તેમણે ગેરકાયદેસર લાંચની રકમની માંગણી કરી હતી અને ડાઘવાળી કરન્સી નોટો તેમના કબજામાંથી કબજે કરવામાં આવી છે. ડીકોચ તેમજ પંચ સાક્ષીએ

ફરીયાદપક્ષના કેસને સંપૂર્ણ સમર્થન આપ્યું છે અને સામાવાળાઓના કબજામાંથી વસૂલાત સાબિત થઈ હોવાથી, કાયદાની કલમ ૨૦ હેઠળનું અનુમાન લાગુ પડશે. વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટે એ ધ્યાનમાં લીધું નથી કે ગુનો વ્યાજબી શંકાથી પર સાબિત થયો છે અને ડીકોચ અને સામાવાળાઓ વચ્ચે અથવા ફરીયાદી અને સામાવાળાઓ વચ્ચે કોઈ શત્રુતાપૂર્ણ સંબંધો ન હતા. વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટે સમગ્ર પુરાવાનું યોગ્ય પરિપ્રેક્ષ્યમાં મૂલ્યાંકન કર્યું નથી અને અપીલકર્તાની અપીલ ગ્રાહ્ય રાખવી જોઈએ અને જાહેર સેવકો એવા સામાવાળાઓને ગુનાઓ માટે દોષિત ઠેરવવા જોઈએ.

૬] સામાવાળા નંબર ૨ – આરોપી માટે વિદ્વાન એડવોકેટ શ્રી હર્ષ એ. વ્યાસ રજૂઆત કરે છે કે તમામ પુરાવાઓના મૂલ્યાંકન પછી ચુકાદો અને આદેશ પસાર કરવામાં આવ્યો છે અને વિદ્વાન કોર્ટે યોગ્ય પરિપ્રેક્ષ્યમાં પુરાવાનું મૂલ્યાંકન કર્યું છે અને તેથી અપીલકર્તા-રાજ્યની અપીલ ફગાવી દેવી જોઈએ.

૬.૧] સામાવાળા નંબર ૨ ના વિદ્વાન એડવોકેટે 'કનુભાઈ કાંતિલાલ પટેલ વિરુદ્ધ ગુજરાત રાજ્ય', ૧૯૯૮ (૧) જી.એલ.એચ ૮૨૪ માં આપેલા આ કોર્ટના નિર્ણય પર આધાર રાખ્યો છે, જેમાં આ કોર્ટે પેરા ૪ અને ૫ માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:-

' . કાયદામાં ફરીયાદપક્ષે આરોપી સામેનો આરોપ વ્યાજબી શંકાથી પર સાબિત કરવાનો હોય છે. શું સાબિત કરવાની જરૂર છે તે સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા રવિન્દ્ર કુમાર ડે

વિરુદ્ધ ઓરિસ્સા રાજ્ય – એ.આઈ.આર ૧૯૭૭ એસ.સી
૧૭૦ ના કેસમાં નીચે મુજબ સ્પષ્ટ કરવામાં આવ્યું છે:–
"ક્રિમિનલ જ્યુરિસપ્રુડન્સના ત્રણ મુખ્ય સિદ્ધાંતો
સુસ્થાપિત છે અર્થાત:

(૧) કે પોતાનો કેસ વ્યાજબી શંકાથી પર સાબિત
કરવાની જવાબદારી સંપૂર્ણપણે ફરીયાદપક્ષ પર રહેલી છે
અને તે પોતાનો કેસ સાબિત કરતી વખતે બચાવ પક્ષની
નબળાઈ અથવા ખોટા હોવાનો કોઈ લાભ મેળવી શકે
નહીં;

(૨) કે ક્રિમિનલ ટ્રાયલમાં આરોપી જ્યાં સુધી દોષિત
સાબિત ન થાય ત્યાં સુધી તેને નિર્દોષ માનવો જોઈએ;
અને

(૩) કે ફરીયાદપક્ષની બોજ ક્યારેય બદલાતી નથી."

આવા સ્પષ્ટ થયેલા કાયદા અનુસાર મારે રેકૉર્ડ
પરના પુરાવાઓને ધ્યાનમાં રાખીને વિચારવું અને નક્કી
કરવું પડશે કે આરોપ વ્યાજબી શંકાથી પર સાબિત થયો છે
કે નહીં. રેકૉર્ડ પરના પુરાવાઓને ધ્યાનમાં રાખીને હરીફ

રજૂઆતોના ગુણદોષનું વિશ્લેષણ કરવા તરફ આગળ વધતાં પહેલાં તે જણાવી શકાય કે ગુનો કેવી રીતે બને છે અને જો ગુનો ન બને તો ફરીયાદપક્ષ ક્યારે નિષ્ફળ જશે. હરિ દેવ શર્મા વિરુદ્ધ સ્ટેટ (દિલ્લી એડમિનિસ્ટ્રેશન) – એ.આઈ.આર ૧૯૭૬ એસ.સી ૧૪૮૯ ના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે જો ફરીયાદપક્ષના અગત્યના ભાગ પર વિશ્વાસ ન કરી શકાય, તો દોષસિદ્ધિ નો આધાર બનાવી શકાય નહીં. આ નિર્ણયમાં નિર્ધારિત કર્યા મુજબ માંગણી અને સ્વીકૃતિ સાબિત થવી જરૂરી છે, અને જો તેમાંથી એક અગત્યનો ભાગ સાબિત ન થાય તો ગુનો બન્યો તેમ કહી શકાય નહીં અને તેથી દોષસિદ્ધિ ટકી શકે નહીં. આવો જ અભિપ્રાય અનંતરાય લાલજી પંડ્યા વિરુદ્ધ ગુજરાત રાજ્ય – ૧૯૮૨ જી.એલ.એચ ૪૭૨; યુ.પી. રાજ્ય વિરુદ્ધ રામ આશ્રે ૧૯૯૦ ક્રિ. લો રિપોર્ટર, ૧૮૮; અને પલાનીસામી રાજુ વિરુદ્ધ તમિલનાડુ રાજ્ય – ૧૯૮૬ ક્રિમિનલ લો રિપોર્ટર, ૯૯ ના કેસમાં લેવામાં આવ્યો છે અથવા પુનરોચ્યાર કરવામાં આવ્યો છે. ઉપર જણાવેલા નિર્ણયોમાં સ્પષ્ટ કરાયેલા કાયદાને ધ્યાનમાં રાખીને જે નક્કી કરવાનું રહે છે તે એ છે કે ફરીયાદપક્ષ

માંગણી અને સ્વીકૃતિ અંગેનો કેસ સફળતાપૂર્વક સ્થાપિત કરી શક્યો છે કે નહીં.

૫. આ મુદ્દા પરના પુરાવાઓ ધ્યાનમાં લેવા આગળ વધતાં પહેલાં, હું કેસના મૂળમાં જતા એક મુદ્દા પર વિચાર કરી શકું છું. સુપ્રીમ કોર્ટે ભગવાનસિંઘ વિરુદ્ધ રાજસ્થાન રાજ્ય – એ.આઈ.આર ૧૯૭૬ એસ.સી ૯૮૫ ના કેસમાં ઠરાવ્યું છે કે જો બધું જ પોલીસ અધિકારી દ્વારા કરવામાં આવ્યું હોય તો તે કેસમાં એવી ક્ષતિ હશે જે ફરીયાદપક્ષના કેસની વિશ્વસનીયતા પર અસર કરવા માટે બાધ્ય છે. તે કેસમાં ફરીયાદ તપાસ અધિકારી દ્વારા નોંધવામાં આવી હતી, દરોડો પણ તપાસ અધિકારી દ્વારા પાડવામાં આવ્યો હતો, શોધ અને જપ્તી પણ તે જ તપાસ અધિકારી દ્વારા કરવામાં આવી હતી અને ત્યારબાદ ચાર્જશીટ દાખલ કરવામાં આવી ત્યાં સુધી તપાસ પણ તે જ તપાસ અધિકારી દ્વારા હાથ ધરવામાં આવી હતી. અહીં હાલના કેસમાં, પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી ગઢવીએ ફરીયાદ નોંધવાથી લઈને ચાર્જશીટ દાખલ કરવા સુધીની તમામ કામગીરી કરી છે. જ્યારે આવો કિસ્સો હોય ત્યારે ફરીયાદપક્ષના કેસની વિશ્વસનીયતા ચોક્કસપણે શંકાસ્પદ બને છે અને તે

ગણતરી પર ફરીયાદપક્ષ નિષ્ફળ જવો જોઈએ. જો ફરીયાદપક્ષના કેસને દાગાડતા આ મુદ્દાને નજરઅંદાજ કરવામાં આવે તો પણ, દોષસિદ્ધિના આદેશને જાળવી રાખવાનું મને કોઈ વાજબીપણું દેખાતું નથી અને તે માંગણી અને સ્વીકૃતિનો કેસ સ્થાપિત ન થવાના આધારે છે.'

૬.૨] સામાવાળા નંબર ૨ ના વિદ્વાન એડવોકેટે 'એન. વિજયકુમાર વિરુદ્ધ તમિલનાડુ રાજ્ય', એ.આઈ.આર ૨૦૨૧ સુપ્રીમ કોર્ટ ૭૬૬ માં સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણય પર પણ આધાર રાખ્યો છે, જેમાં પેરા ૧૨ માં સર્વોચ્ચ અદાલતે અવલોકન કર્યું છે કે:-

૧૨. 'એ પણ એટલું જ સુસ્થાપિત છે કે માત્ર વસૂલાત પોતે જ આરોપી સામે ફરીયાદપક્ષના આરોપને સાબિત કરી શકતી નથી. આ અદાલતના સી. એમ. ગિરીશ બાબુ વિરુદ્ધ સીબીઆઈ, કોચિન, કેરળ હાઈકોર્ટ (૨૦૦૯) ૩ એસ.સી.સી ૭૭૯ અને બી. જયરાજ વિરુદ્ધ આંધ્રપ્રદેશ રાજ્ય (૨૦૧૪) ૧૩ એસ.સી.સી ૫૫ ના ચુકાદાઓનો સંદર્ભ લઈ શકાય છે. ભ્રષ્ટાચાર નાબૂદી અધિનિયમ, ૧૯૮૮ ની કલમ ૭, ૧૩(૧)(ડી)(i) અને (ii) હેઠળના કેસ પર વિચાર કરતી વખતે આ અદાલતના ઉપરોક્ત ચુકાદાઓમાં પુનરોચ્ચાર કરવામાં આવ્યો છે કે આરોપ સાબિત

કરવા માટે, વ્યાજબી શંકાથી પર સાબિત કરવું પડશે કે આરોપીએ લાંચ હોવાનું જાણીને સ્વેચ્છાએ નાણાં સ્વીકાર્યા હતા. ગેરકાયદેસર લાંચ માટેની માંગણીના પુરાવાનો અભાવ અને કરન્સી નોટોનો માત્ર કબજો અથવા વસૂલાત એ આવો ગુનો બનવા માટે પૂરતો નથી. ઉક્ત ચુકાદાઓમાં એવું પણ ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે કાયદાની કલમ ૨૦ હેઠળનું અનુમાન પણ ગેરકાયદેસર લાંચની માંગણી અને સ્વીકૃતિ સાબિત થયા પછી જ દોરી શકાય છે. એ પણ ખૂબ જ સુસ્થાપિત છે કે ક્રિમિનલ જ્યુરિસપ્રુડન્સમાં નિર્દોષતાનું પ્રારંભિક અનુમાન ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા નોંધાયેલી દોષમુક્તિ દ્વારા બમણું થઈ જાય છે. બી. જયરાજ (સુપ્રા) ના કેસમાં ચુકાદાના સંબંધિત પેરા ૭, ૮ અને ૯ નીચે મુજબ છે:

"૭. જ્યાં સુધી કલમ ૭ હેઠળના ગુનાનો સંબંધ છે, કાયદામાં આ એક સુસ્થાપિત સ્થિતિ છે કે ગેરકાયદેસર લાંચની માંગણી એ ઉક્ત ગુનો બનવા માટે પૂર્વશરત (sine qua non) છે અને માત્ર કરન્સી નોટોની વસૂલાત કલમ ૭ હેઠળ ગુનો બની શકતી નથી, જ્યાં સુધી વ્યાજબી શંકાથી પર સાબિત ન થાય કે આરોપીએ સ્વેચ્છાએ નાણાં લાંચ હોવાનું જાણીને સ્વીકાર્યા હતા.

ઉપરોક્ત સ્થિતિ આ અદાલતના કેટલાક ચુકાદાઓમાં ટૂંકમાં નિર્ધારિત કરવામાં આવી છે. દ્રષ્ટાંત તરીકે સી. એમ. શર્મા વિરુદ્ધ એ.પી. રાજ્ય [(૨૦૧૦) ૧૫ એસ.સી.સી ૧ : (૨૦૧૩) ૨ એસ.સી.સી (કી.) ૮૯] અને સી. એમ. ગિરીશ બાબુ વિરુદ્ધ સીબીઆઈ [(૨૦૦૯) ૩ એસ.સી.સી ૭૭૯ : (૨૦૦૯) ૨ એસ.સી.સી (કી.) ૧]: (એ.આઈ.આર ૨૦૦૯ એસ.સી.૨૦૨૨; ૨૦૦૯ એ.આઈ.આર એસ.સી.ડબ્લ્યુ ૧૯૬૩) ના નિર્ણયનો સંદર્ભ લઈ શકાય."

૬.૩] સામાવાળા નંબર ૨ ના વિદ્વાન એડવોકેટે ક્રિમિનલ અપીલ નંબર ૫૫૯/૨૦૦૬ માં 'શંકરભાઈ સાલિયાભાઈ રાઠવા વિરુદ્ધ ગુજરાત રાજ્ય' ના કેસમાં આ કોર્ટ દ્વારા આપેલા ચુકાદા પર આધાર રાખ્યો છે, જેમાં પેરા ૨૦ માં અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે કે:

"૨૦. કેસના રેકૉર્ડ અને કાર્યવાહીમાંથી એક બીજી ખલેલ પહોંચાડતી વિશેષતા સામે આવે છે તે એ છે કે પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટરે ફરીયાદ નોંધવા, ટ્રેપ ગોઠવવા તેમજ ટ્રેપિંગ ટુકડીના સભ્યો બનવા, તપાસ હાથ ધરવાના તબક્કાથી જ તમામ ભૂમિકાઓ ધારી લીધી છે. આ માર્ગ

ક્રિમિનલ જ્યુરિસપ્રુડન્સના સિદ્ધાંતો અને ન્યાયી તપાસની વિરુદ્ધ જાય છે. ફરીયાદપક્ષના કેસની વિશ્વસનીયતા આ જ ગણતરી પર શંકાસ્પદ બને છે. હાલના કેસની હકીકતોમાં, તપાસ અધીકારીનો હોદ્દો ફરીયાદી કરતાં ઉચ્ચ સ્થાને મૂકી શકાય નહીં અને ફરીયાદી પોતે તપાસની એકમાત્ર એજન્સી બની શકે નહીં. ન્યાયી અને નિષ્પક્ષ તપાસ અંગે શંકા કરવાનો કોઈ પ્રસંગ ન હોવો જોઈએ. ઉક્ત અભિપ્રાય ભગવાન સિંહ વિરુદ્ધ રાજસ્થાન રાજ્ય એ.આઈ.આર ૧૯૭૬ એસ.સી.૮૮૫ માં દર્શાવેલ માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણય દ્વારા દ્રઢ થાય છે, જેનું અનુસરણ આ કોર્ટ દ્વારા કનુભાઈ કાંતિભાઈ પટેલ વિરુદ્ધ ગુજરાત રાજ્ય, ૧૯૯૮ (૧) જી.એલ.એચ ૮૨૪ તેમજ ગોપાલ લાલ ઘીસુલાલ છીપા (સુપ્રા) ના કેસમાં કરવામાં આવ્યું છે. તેથી, આ કેસમાં, ફરીયાદપક્ષનો કેસ ઉપરોક્ત મૂળભૂત ક્ષતિથી પીડાય છે જે આખી તપાસને દૂષિત કરવા માટે પૂરતી છે અને તે મુજબ આવી તપાસ પર આધારિત આખી કાર્યવાહી આ જ ગણતરી પર રદ અને સેટ એસાઈડ કરવા પાત્ર છે."

૭] ફરીયાદપક્ષના પુરાવાનું મૂલ્યાંકન અને વિશ્લેષણ કરવામાં આવે તે પહેલાં, શ્રેણીબદ્ધ નિર્ણયોમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા સુસ્થાપિત કરાયેલા ક્રિમિનલ જ્યુરિસપ્રુડન્સના મુખ્ય સિદ્ધાંતોનો પુનરોચ્ચાર કરવો જરૂરી છે અને પ્રથમ મુખ્ય સિદ્ધાંત એ છે કે ક્રિમિનલ ટ્રાયલમાં ફરીયાદપક્ષે આરોપી સામેનો કેસ વ્યાજબી શંકાથી પર સાબિત કરવાનો હોય છે અને ફરીયાદપક્ષ બચાવ પક્ષની નબળાઈઓનો લાભ મેળવી શકે નહીં. બીજો મુખ્ય સિદ્ધાંત એ છે કે ક્રિમિનલ ટ્રાયલમાં, આરોપી જ્યાં સુધી ફરીયાદપક્ષ દ્વારા રજૂ કરાયેલા પુરાવાઓ દ્વારા વ્યાજબી શંકાથી પર દોષિત સાબિત ન થાય ત્યાં સુધી તેને નિર્દોષ માનવામાં આવે છે અને કાયદાનો ત્રીજો મુખ્ય સિદ્ધાંત એ છે કે પુરાવાનો બોજ ક્યારેય ફરીયાદપક્ષ પરથી બદલાતો નથી.

૭] દોષમુક્તિની અપીલોના સંબંધમાં, આ તબક્કે, પી. સોમારાજુ વી. આંધ્ર પ્રદેશ રાજ્ય, ૨૦૨૫ આઈ.એન.એસ.સી ૧૨૬૩ ના કેસમાં પેરા ૧૧ અને ૧૨ માં સર્વોચ્ચ અદાલતના અવલોકનોને પુનઃઉત્પાદિત કરવા યોગ્ય રહેશે:—

"૧૧. આગળ વધતાં પહેલાં, અપીલેટ કોર્ટ દ્વારા દોષમુક્તિના આદેશમાં હસ્તક્ષેપને સંચાલિત કરતા સુસ્થાપિત સિદ્ધાંતોનો

પુનરોચ્ચાર કરવો યોગ્ય રહેશે, જેની ચર્ચા આક્ષેપિત ચુકાદામાં હાઈકોર્ટ દ્વારા પણ કરવામાં આવી હતી. શરૂઆતમાં, અમે ચંદ્રપ્પા અને અન્ય વિરુદ્ધ કાર્ડાટક રાજ્ય ના કેસ પર આધાર રાખીએ છીએ, જેમાં આ અદાલતે પાંચ-મુદ્દાની કાનૂની કસોટી નીચે મુજબ નિર્ધારિત કરી હતી:

"૪૨. ઉપરોક્ત નિર્ણયો પરથી, અમારા વિચારણા મુજબ, દોષમુક્તિ સામેની અપીલ સાથે કામ કરતી વખતે અપીલેટ કોર્ટની સત્તાઓ અંગેના નીચેના સામાન્ય સિદ્ધાંતો ઉભરી આવે છે:

(૧) અપીલેટ કોર્ટ પાસે તે પુરાવાની સમીક્ષા, પુનઃમૂલ્યાંકન અને પુનઃવિચારણા કરવાની પૂર્ણ સત્તા છે જેના પર દોષમુક્તિનો આદેશ આધારિત છે.

(૨) કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર, ૧૯૭૩ આવી સત્તાના ઉપયોગ પર કોઈ મર્યાદા, નિયંત્રણ અથવા શરત મૂકતો નથી અને અપીલેટ કોર્ટ તેની સમક્ષના પુરાવા પર હકીકત અને કાયદા બંનેના પ્રશ્નો પર પોતાના નિષ્કર્ષ પર પહોંચી શકે છે.

(૩) વિવિધ અભિવ્યક્તિઓ, જેમ કે, 'મહત્વપૂર્ણ અને વાજબી કારણો', 'સારા અને પૂરતા આધાર', 'ખૂબ મજબૂત સંજોગો', 'વિકૃત નિષ્કર્ષ', 'સ્પષ્ટ ભૂલો', વગેરેનો હેતુ અપીલેટ કોર્ટની વ્યાપક સત્તાઓને ઘટાડવાનો નથી. આવી શબ્દાવલીઓ પુરાવાની સમીક્ષા કરવાની અને પોતાના નિષ્કર્ષ પર પહોંચવાની કોર્ટની સત્તા ઘટાડવા કરતાં દોષમુક્તિમાં હસ્તક્ષેપ કરવા માટે અપીલેટ કોર્ટની અનિચ્છા પર ભાર મૂકવા માટે અલંકારિક ભાષા જેવી વધુ છે.

(૪) અપીલેટ કોર્ટે, જોકે, ધ્યાનમાં રાખવું જ જોઈએ કે દોષમુક્તિના કિસ્સામાં, આરોપીની તરફેણમાં બમણું અનુમાન રહેલું છે. પ્રથમ, ક્રિમિનલ જ્યુરિસપ્રુડન્સના મૂળભૂત સિદ્ધાંત હેઠળ તેને નિર્દોષતાનું અનુમાન ઉપલબ્ધ છે કે સક્ષમ અદાલત દ્વારા દોષિત સાબિત ન થાય ત્યાં સુધી દરેક વ્યક્તિને નિર્દોષ માનવામાં આવશે. બીજું, આરોપીએ તેની દોષમુક્તિ સુરક્ષિત કરી હોવાથી, તેની નિર્દોષતાનું અનુમાન ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા વધુ મજબૂત, પુનઃપુષ્ટ અને દૃઢ થાય છે.

(૫) જો રેકૉર્ડ પરના પુરાવાના આધારે બે વ્યાજબી નિષ્કર્ષ શક્ય હોય, તો અપીલેટ કોર્ટે ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા નોંધાયેલા દોષમુક્તિના તારણને ખતેલ પહોંચાડવી જોઈએ નહીં." (૨૦૦૭) ૪ એસ.સી.સી ૪૧૫.

૧૨. સારાંશમાં, કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર, ૧૯૭૩ ની કલમ ૩૭૮ અને ૩૮૬ હેઠળ દોષમુક્તિ સામેની અપીલમાં પુરાવાની સમીક્ષા અને પુનઃમૂલ્યાંકન કરવાની અપીલેટ કોર્ટ પાસે નિઃશંકપણે પૂર્ણ સત્તા છે. જોકે, દોષમુક્તિ પછી નિર્દોષતાના દ્રઢ અથવા 'બમણા' અનુમાનને કારણે, હસ્તક્ષેપ મર્યાદિત હોવો જોઈએ. જો રેકૉર્ડના આધારે બે વ્યાજબી દ્રષ્ટિકોણ શક્ય હોય, તો દોષમુક્તિને ખતેલ પહોંચાડવી જોઈએ નહીં. ન્યાયિક હસ્તક્ષેપ માત્ર ત્યારે જ વાજબી છે જ્યાં ટ્રાયલ કોર્ટનો દ્રષ્ટિકોણ વિકૃત હોય, ભૌતિક પુરાવાઓને ખોટી રીતે વાંચવા અથવા અવગણવા પર આધારિત હોય, અથવા ન્યાયનો સ્પષ્ટ અનાદર પરિણમે. તદુપરાંત, અપીલેટ કોર્ટે તેને ઉલટાવતા અને પોતાના આપતા પહેલાં દોષમુક્તિ માટે ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા આપવામાં આવેલા કારણોને સંબોધિત કરવા જ જોઈએ. આ અદાલતના તાજેતરના ચુકાદાઓની શ્રેણીએ આ સ્થિતિને વધુ

ઢઢ બનાવી છે, જેમાં મલ્ખપ્પા અને અન્ય વિરુદ્ધ કર્ણાટક રાજ્ય,
૨૦૨૪ આઈ.એન.એસ.સી ૧૦૪, ૨૦૨૪ આઈ.એન.એસ.સી
૨૫૮, બલુ @ બલરામ @ બલમુકુંદ અને અન્ય વિરુદ્ધ
મધ્યપ્રદેશ રાજ્ય, બાબુ સાહેબગૌડા રુદ્રગૌડા અને અન્ય વિરુદ્ધ
કર્ણાટક રાજ્ય, ૨૦૨૪ આઈ.એન.એસ.સી ૩૨૦ અને
કોન્સ્ટેબલ ૮૦૭ સુરેન્દ્ર સિંહ અને અન્ય વિરુદ્ધ ઉત્તરાખંડ
રાજ્ય, ૨૦૨૫ આઈ.એન.એસ.સી ૧૧૪ નો સમાવેશ થાય છે."

૮] કાયદાનો આ સુસ્થાપિત સિદ્ધાંત છે કે દોષમુક્તિ સામેની
અપીલમાં, અપીલેટ કોર્ટ મર્યાદાથી બંધાયેલી છે કે દોષમુક્તિના આદેશમાં જ્યાં
સુધી વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટ સમક્ષ રજૂ કરાયેલા પુરાવાના મૂલ્યાંકન પછી એવું ન
જણાય કે કોઈ સ્પષ્ટ ગેરકાયદેસરતા અથવા વિકૃતિ છે જે કોર્ટ દ્વારા ના પહોંચી
શકાઈ હોત, ત્યાં સુધી હસ્તક્ષેપ કરવાનો નથી. એ પણ એક સુસ્થાપિત સિદ્ધાંત
છે કે અપીલેટ કોર્ટ માટે પુરાવાની સમીક્ષા કરવા પર કોઈ રોક નથી પરંતુ,
સામાન્ય રીતે દોષમુક્તિના આદેશમાં હસ્તક્ષેપ કરવામાં આવશે નહીં કારણ કે
આરોપીની નિર્દોષતાનું અનુમાન દોષમુક્તિના આદેશ દ્વારા વધુ ઢઢ બને છે.
ક્રિમિનલ કેસોમાં ન્યાય વ્યવસ્થાના તાણાવાણામાંથી પસાર થતો સુવર્ણ દોરો
એ છે કે જો ફરીયાદપક્ષના કેસમાં રજૂ કરાયેલા પુરાવા પર બે દ્રષ્ટિકોણ શક્ય
હોય અર્થાત (i) આરોપીનો દોષ અને (ii) તેની નિર્દોષતા, તો જે દ્રષ્ટિકોણ

આરોપીની તરફેણમાં હોય તે અપનાવવો જોઈએ, અને જો ટ્રાયલ કોર્ટે આરોપીની તરફેણમાં ઢ્રજિકોણ લીધો હોય, તો અપીલેટ કોર્ટે દોષમુક્તિના તારણોને ખતેલ પહોંચાડવી જોઈએ નહીં. અપીલેટ કોર્ટે દોષમુક્તિના ચુકાદા અને આદેશમાં માત્ર ત્યારે જ હસ્તક્ષેપ કરી શકે છે જ્યારે મજબૂત અને મહત્વપૂર્ણ કારણો હોય અને આદેશ સ્પષ્ટપણે અવાજબી હોય અને જ્યાં અપીલેટ કોર્ટે એવા નિષ્કર્ષ પર આવે કે પુરાવાના આધારે દોષસિદ્ધિ અનિવાર્ય છે.

૯] પીસી એક્ટની જોગવાઈઓના સંદર્ભમાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે Neeraj Dutta versus State (Govt. of N.C.T. of Delhi), ૨૦૨૨ ૦ Supreme (SC) ૧૨૪૮ ના કેસમાં પેરા નંબર ૬૮ માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

"૬૮. ઉપરોક્ત ચર્ચામાંથી જે બહાર આવે છે તેનો સારાંશ નીચે મુજબ છે:

(a) પીસી એક્ટની કલમ ૭ અને ૧૩(૧)(ડી)(i) અને (ii) હેઠળ આરોપી જાહેર સેવકના દોષને સ્થાપિત કરવા માટે ફરીયાદપક્ષ દ્વારા ફેક્ટ ઇન ઇશ્યૂ (fact in issue) તરીકે જાહેર સેવક દ્વારા ગેરકાયદેસર લાંચની માંગણી અને સ્વીકૃતિની સાબિતી પૂર્વશરત (sine qua non) છે.

(b) આરોપીનો દોષ સાબિત કરવા માટે, ફરીયાદપક્ષે પહેલા ગેરકાયદેસર લાંચની માંગણી અને ત્યારબાદની સ્વીકૃતિને હકીકત તરીકે સાબિત કરવી પડશે. ફેક્ટ ઇન ઇશ્યૂ તરીકેનો આ મુદ્દો કાં તો પ્રત્યક્ષ પુરાવા દ્વારા સાબિત કરી

શકાય છે જે મૌખિક પુરાવા અથવા દસ્તાવેજી પુરાવાના સ્વરૂપમાં હોઈ શકે છે.

(c) વધુમાં, ફેક્ટ ઇન ઇશ્યુ, અર્થાત ગેરકાયદેસર લાંચની માંગણી અને સ્વીકૃતિની સાબિતી, પ્રત્યક્ષ મૌખિક અને દસ્તાવેજી પુરાવાના અભાવમાં સંજોગોવશાત પુરાવા (circumstantial evidence) દ્વારા પણ સાબિત કરી શકાય છે.

(ડી) ફેક્ટ ઇન ઇશ્યુ, અર્થાત જાહેર સેવક દ્વારા ગેરકાયદેસર લાંચની માંગણી અને સ્વીકૃતિ સાબિત કરવા માટે, નીચેના પાસાઓને ધ્યાનમાં રાખવાના રહેશે:

(i) જો જાહેર સેવક તરફથી કોઈ માંગણી ન હોય છતાં લાંચ આપનાર દ્વારા ચૂકવણી કરવાની ઓફર કરવામાં આવે અને જાહેર સેવક માત્ર તે ઓફર સ્વીકારે અને ગેરકાયદેસર લાંચ મેળવે, તો તે એક્ટની કલમ ૭ મુજબ સ્વીકૃતિ (acceptance) નો કેસ છે. આવા કેસમાં, જાહેર સેવક દ્વારા પૂર્વ માંગણી હોવી જરૂરી નથી.

(ii) બીજી બાજુ, જો જાહેર સેવક માંગણી કરે અને લાંચ આપનાર તે માંગણી સ્વીકારે અને માંગેલી લાંચ આપે જે જાહેર સેવક દ્વારા મેળવવામાં આવે, તો તે ઓબ્ટેઇનમેન્ટ (obtainment) નો કેસ છે. ઓબ્ટેઇનમેન્ટના કિસ્સામાં, ગેરકાયદેસર લાંચ માટેની પૂર્વ માંગણી જાહેર સેવક તરફથી આવે છે. આ એક્ટની કલમ ૧૩(૧)(ડી)(i) અને (ii) હેઠળનો ગુનો છે.

(iii) ઉપરના (i) અને (ii) બંને કિસ્સાઓમાં, લાંચ આપનાર દ્વારા કરાયેલી ઓફર અને જાહેર સેવક દ્વારા કરાયેલી માંગણી અનુક્રમે ફરીયાદપક્ષ દ્વારા ફેક્ટ ઇન ઇશ્યુ તરીકે સાબિત થવી જોઈએ. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, માત્ર સ્વીકૃતિ

અથવા ગેરકાયદેસર લાંચની પ્રાપ્તિ સિવાય કંઈ ન હોય તો તે કલમ ૭ અથવા કલમ ૧૩(૧)(ડી), (i) અને (ii) હેઠળ ગુનો બનશે નહીં. તેથી, એક્ટની કલમ ૭ હેઠળ, ગુનો બનાવવા માટે, લાંચ આપનાર તરફથી ઓફર આવવી જોઈએ જે જાહેર સેવક દ્વારા સ્વીકારવામાં આવે જે તેને ગુનો બનાવશે. તેવી જ રીતે, જાહેર સેવક દ્વારા પૂર્વ માંગણી જ્યારે લાંચ આપનાર દ્વારા સ્વીકારવામાં આવે અને બદલામાં ચૂકવણી કરવામાં આવે જે જાહેર સેવક દ્વારા મેળવવામાં આવે, તે કલમ ૧૩(૧)(ડી) અને (i) અને (ii) હેઠળ ઓબ્ટેઇનમેન્ટનો ગુનો બનશે.

(e) ગેરકાયદેસર લાંચની માંગણી અને સ્વીકૃતિ અથવા ઓબ્ટેઇનમેન્ટ સંબંધિત હકીકતનું અનુમાન (presumption of fact) અદાલત દ્વારા માત્ર ત્યારે જ અનુમાન તરીકે કરી શકાય જ્યારે સંબંધિત મૌખિક અને દસ્તાવેજી પુરાવા દ્વારા મૂળભૂત હકીકતો સાબિત થઈ હોય અને તેના અભાવમાં નહીં. રેકૉર્ડ પરની સામગ્રીના આધારે, ફરીયાદપક્ષ દ્વારા માંગણીની હકીકત સાબિત થઈ છે કે નહીં તે વિચારતી વખતે હકીકતનું અનુમાન કરવાનો કોર્ટ પાસે વિવેકબુદ્ધિ છે. અલબત્ત, હકીકતનું અનુમાન આરોપી દ્વારા ખંડનને પાત્ર છે અને ખંડનના અભાવમાં અનુમાન ટકી રહે છે.

(f) જો ફરીયાદી 'હોસ્ટાઇલ' (hostile) થઈ જાય, અથવા મૃત્યુ પામે અથવા ટ્રાયલ દરમિયાન પુરાવા આપવા માટે અનુપલબ્ધ હોય, તો ગેરકાયદેસર લાંચની માંગણી અન્ય કોઈપણ સાક્ષીના પુરાવા દ્વારા સાબિત કરી શકાય છે જે ફરીથી મૌખિક અથવા દસ્તાવેજી પુરાવા આપી શકે છે અથવા ફરીયાદપક્ષ સંજોગોવશાત

પુરાવા દ્વારા કેસ સાબિત કરી શકે છે. ટ્રાયલ અટકતી નથી કે જાહેર સેવક આરોપીની દોષમુક્તિના આદેશમાં પરિણમતી નથી.

(g) જ્યાં સુધી એક્ટની કલમ ૭ નો સંબંધ છે, ફેક્ટ ઇન ઇશ્યૂ સાબિત થવા પર, કલમ ૨૦ કોર્ટ માટે એવું અનુમાન દોરવાનું નિર્દેશ આપે છે કે ગેરકાયદેસર લાંચ ઉક્ત કલમમાં જણાવ્યા મુજબના હેતુ અથવા ઇનામ માટે હતી. ઉક્ત અનુમાન કોર્ટ દ્વારા કાનૂની અનુમાન (legal presumption) અથવા કાયદામાં અનુમાન તરીકે દોરવાનું રહેશે. અલબત્ત, ઉક્ત અનુમાન પણ ખંડનને પાત્ર છે. કલમ ૨૦ એક્ટની કલમ ૧૩(૧)(ડી)(i) અને (ii) ને લાગુ પડતી નથી.

(h) અમે સ્પષ્ટ કરીએ છીએ કે કલમ ૨૦ હેઠળ કાયદામાં અનુમાન એ ઉપર પોઈન્ટ (e) માં દર્શાવેલ હકીકતના અનુમાનથી અલગ છે કારણ કે પહેલું ફરજિયાત અનુમાન છે જ્યારે છેલ્લું પ્રકૃતિમાં વિવેકાધીન છે."

૧૦] પીસી એક્ટ હેઠળની દોષમુક્તિ અપીલોમાં કાયદાના ઉપરોક્ત સુસ્થાપિત સિદ્ધાંતોના પ્રકાશમાં, આરોપીઓ સામેનો આરોપ સાબિત કરવા માટે ફરીયાદપક્ષના પુરાવા ધ્યાનમાં લેતાં, ફરીયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૧ – પ્રદીપભાઈ મગનભાઈ પરમાર જેમને આંક-૨૭ પર તપાસવામાં આવ્યા છે તેઓ ડીકોચ છે, જેમણે જણાવ્યું છે કે વર્ષ ૧૯૯૩ માં, તેઓ ટ્રાન્સપેક કંપનીમાં કામ કરતા હતા અને તેમને એસીબી પોલીસ સ્ટેશનના પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર – સિંધી દ્વારા બોલાવવામાં આવ્યા હતા અને ડીકોચ ટ્રેપમાં સહકાર આપવા માટે કહેવામાં

આવ્યું હતું. સાક્ષીને ત્યારબાદ ૦૩/૦૨/૧૯૯૩ ના રોજ સર્કિટ હાઉસ ખાતે બોલાવવામાં આવ્યા હતા અને સાક્ષીએ તેમની હાજરીમાં કરાયેલી આખી કાર્યવાહીનું વર્ણન કર્યું છે. જ્યાં સુધી ટ્રેપનો સંબંધ છે, સાક્ષીએ જણાવ્યું છે કે તેઓ સબ-રજિસ્ટ્રાર કચેરીએ ગયા હતા અને તેઓ આરોપી નંબર ૧ ને મળ્યા હતા, જેમણે તેમને કહ્યું હતું કે તેમણે મેરેજ રજિસ્ટ્રેશન સર્ટિફિકેટ માટે દસ દિવસ રાહ જોવી પડશે. સાક્ષીએ તેમને તરત જ આપવા વિનંતી કરી અને તેમણે રસીદ બુક લીધી અને તેમને રસીદ આપી અને તેમને ફરીથી સબ-રજિસ્ટ્રાર કાઠિયા સાહેબની કેબિનમાં મોકલ્યા, જેમણે બે કાગળો પર તેમની સહી કરી આપી અને ફરીથી તેઓ આરોપી પાસે આવ્યા. આરોપી નંબર ૧ એ ફી તરીકે રૂપિયા ૯/- ની રકમની માંગણી કરી અને તેમણે રૂપિયા ૫/- ની બે કરન્સી નોટો લીધી અને તેમને આપી અને રૂપિયા ૧/- આરોપી નંબર ૧ દ્વારા પરત કરવામાં આવ્યા. ત્યારબાદ, રૂપિયા ૫૦/- ની ગેરકાયદેસર લાંચની માંગણી કરવામાં આવી અને આરોપી નંબર ૨ માટે બીજા રૂપિયા ૫૦/- ની માંગણી કરવામાં આવી. સાક્ષીએ રકમ આપી અને તેઓ બહાર આવ્યા અને પઠાણ સાહેબ ઉભા હતા અને તેમણે પૂર્વ-નિર્ધારિત ઇશારો કર્યો અને તેઓ બધા ઓફિસમાં આવ્યા અને બંને આરોપીઓને પકડી લીધા. સાક્ષીને કાર્યવાહી પૂરી થયા પછી તરત જ જવાની સૂચના આપવામાં આવી.

આરોપીના વિદ્વાન એડવોકેટ દ્વારા કરવામાં આવેલી ઉલટતપાસમાં, સાક્ષીએ જણાવ્યું છે કે, બનાવ સમયે, તેઓ અવિવાહિત હતા અને તેઓ એકલા સબ-

રજિસ્ટ્રાર કચેરીએ ગયા હતા. સાક્ષી લગ્નની નોંધણી માટે કરવાની થતી કાર્યવાહી જાણતા નથી અને જ્યારે તેઓ સર્કિટ હાઉસ, વડોદરાના રૂમ નંબર ૨૧ માં ગયા ત્યારે માત્ર સિંધી સાહેબ અને કોન્સ્ટેબલો તેમને મળ્યા હતા. સાક્ષી રૂમ નંબર ૨૧ ના બહારના ભાગમાં બેઠા હતા અને સિંધી સાહેબ અને અન્ય પોલીસ સ્ટાફના સભ્યો બીજા રૂમમાં હતા. તેઓ જાણતા નથી કે મેરેજ રજિસ્ટ્રેશન ફોર્મ ટાઈપ થયેલું હતું કે નહીં પરંતુ જ્યારે તેઓ સર્કિટ હાઉસ ગયા ત્યારે સિંધી સાહેબે તેમને તેમનું નામ, સરનામું અને અન્ય વિગતો પૂછી હતી. તેમણે રજિસ્ટ્રેશન ફોર્મમાં લખવા માટે તેમના પત્નીનું નામ આપ્યું ન હતું અને તેમના પત્નીનું નામ પારુલબેન છે અને તેમના લગ્ન વર્ષ ૧૯૯૭ માં થયા હતા. તેઓ બહારના વિસ્તારમાં બેઠા હતા અને અંદરના વિસ્તારમાં પોલીસ દ્વારા કાર્યવાહી કરવામાં આવી રહી હતી. સરકારી પંચ સાક્ષીઓ પણ તેમની સાથે બહારના ભાગમાં બેઠા હતા. જ્યારે તેઓ આરોપીના ટેબલ પાસે પહોંચ્યા ત્યારે ત્યાં ઘણા અન્ય લોકો હતા અને એસીબી કોન્સ્ટેબલ તેમને કાઢિયા સાહેબ પાસે લઈ ગયા હતા. જ્યારે તેમણે આરોપી નંબર ૧ ને રૂપિયા ૧૦/- આપ્યા ત્યારે તે સ્વીકારવામાં આવ્યા અને બાકીના રૂપિયા ૧/- ની રકમ તેમને પરત કરવામાં આવી. જ્યારે તેઓ કાઢિયા સાહેબની સહી કરાવવા ગયા ત્યારે તેમની પાસે કોઈ રકમ માંગવામાં આવી ન હતી અને જ્યારે તેઓ પરત આવ્યા ત્યારે પણ તેમની પાસે કોઈ રકમ માંગવામાં આવી ન હતી. તે સમયે, આજુબાજુ ઘણા લોકો ઉભા હતા અને આરોપી નંબર ૧ એ તેમને માત્ર એટલું જ કહ્યું હતું કે તેઓ થોડા સમય પછી તેમને નકલ આપશે. આખી કાર્યવાહી પૂરી થઈ ત્યાં સુધી કોઈએ તેમની પાસે

ગેરકાયદેસર લાંચની કોઈ રકમ માંગી ન હતી. જ્યારે તેઓ સર્કિટ હાઉસ ખાતે હતા, ત્યારે તેમને સૂચના આપવામાં આવી હતી કે ઓફિસમાં એવા લોકો છે જેઓ કોઈ પણ ભોગે ગેરકાયદેસર લાંચ માંગી રહ્યા છે, તેમણે ગમે તેને રકમ આપીને પકડાવવાના છે. તેમને કહેવામાં આવ્યું હતું કે પ્રમાણપત્ર ૧૦ મિનિટમાં તૈયાર થઈ જશે અને તેમણે જાતે જ સ્વેચ્છાએ કરન્સી નોટો ટેબલ પર મૂકી દીધી હતી અને જતા રહ્યા હતા, ભલે તેમની પાસે કોઈ રકમ માંગવામાં આવી ન હતી. તે સમયે, તેમના ટેબલની આસપાસ ઘણા લોકો ઉભા હતા અને પંચ સાક્ષી નંબર ૧ થોડે દૂર ઉભા હતા. જ્યારે તેઓ બહાર આવ્યા ત્યારે પંચ સાક્ષી નંબર ૧ એ પૂર્વ-નિર્ધારિત ઈશારો કર્યો અને તેઓ બહાર રાહ જોઈ રહ્યા હતા અને તેઓ જાણતા નથી કે અંદર શું કાર્યવાહી કરવામાં આવી હતી. તેઓ અને પંચ સાક્ષી બહાર ઉભા હતા અને તેમને માહિતગાર કરવામાં આવ્યા હતા કે જરૂર પડે તો તેમને બોલાવવામાં આવશે.

૧૦.૧] ફરીયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૨ – કિરીટકુમાર ગણપતરામ ભટ્ટ જેમને આંક-૩૬ પર તપાસવામાં આવ્યા છે તેઓ પંચ સાક્ષી છે, જેમણે ૦૩/૦૨/૧૯૯૩ ના રોજ કરવામાં આવેલી કાર્યવાહીનું વર્ણન કર્યું છે, જ્યારે તેઓ અને અન્ય પંચ સાક્ષી પ્રવીણભાઈ બાલુભાઈ પટેલ સર્કિટ હાઉસ ગયા હતા ત્યારથી લઈને ટ્રેપ સફળ થઈ ત્યાં સુધી. જ્યાં સુધી ટ્રેપનો સંબંધ છે, સાક્ષીએ જણાવ્યું છે કે તેઓ અને ડીકોચ સાક્ષી સબ-રજિસ્ટ્રાર કચેરીએ ગયા હતા અને તેમને આરોપી નંબર ૧ ને મળવા માટે કહેવામાં આવ્યું હતું અને આરોપી નંબર ૧

એ રૂપિયા ૯/- ની રકમની માંગણી કરી હતી. ડીકોચ સાક્ષીએ રૂપિયા ૫/- ના મૂલ્યની બે કરન્સી નોટો આપી અને આરોપી નંબર ૧ એ રૂપિયા ૧/- નો સિક્કો પરત કર્યો અને રસીદ આપી અને તેમને મેરેજ રજિસ્ટ્રેશન સર્ટિફિકેટ માટે દસ દિવસ પછી આવવા કહ્યું. ડીકોચે પ્રમાણપત્ર તરત જ આપવા વિનંતી કરી અને આરોપી નંબર ૧ એ તેમને ૧૦ મિનિટ રાહ જોવા કહ્યું. ભીડ થોડી ઓછી થયા પછી, આરોપી નંબર ૧ એ તેમને બોલાવ્યા અને કહ્યું કે તેઓ તેમનું કામ કરી દેશે અને રૂપિયા ૫૦/- ની રકમની માંગણી કરી જે ડીકોચ દ્વારા તેમના શર્ટના ખિસ્સામાંથી આપવામાં આવી. ત્યારબાદ, આરોપી નંબર ૧ એ આરોપી નંબર ૨ ને બોલાવ્યા અને તેમનું કામ તરત જ કરવા કહ્યું અને આરોપી નંબર ૨ માટે રૂપિયા ૫૦/- ની રકમની માંગણી કરી, જે ડીકોચ દ્વારા આરોપી નંબર ૧ ને આપવામાં આવી જેમણે તે આરોપી નંબર ૨ ને આપી અને આરોપી નંબર ૨ એ તે પોતાના પેન્ટના ડાબા ખિસ્સામાં મૂકી. આરોપી નંબર ૧ એ પણ રકમ પોતાના પાછળના જમણા પેન્ટના ખિસ્સામાં મૂકી હતી. તેઓ બહાર આવ્યા અને પૂર્વ-નિર્ધારિત ઈશારો કર્યો અને ટ્રેપિંગ ટુકડીના સભ્યો આવ્યા અને આખી કાર્યવાહી કરવામાં આવી.

આરોપીના વિદ્વાન એડવોકેટ દ્વારા કરવામાં આવેલી ઉલટતપાસમાં, સાક્ષીએ જણાવ્યું છે કે તેઓ એસીબી દરોડામાં ગયા હોવાથી તેમને ટેન્શન હતું અને ડર લાગશે. તેઓ લગ્નની નોંધણી માટે ક્યારેય સબ-રજિસ્ટ્રાર કચેરી ગયા ન હતા અને તેઓ સબ-રજિસ્ટ્રાર કાઠિયા સાહેબ સહિતના કોઈપણ આરોપીઓને

ઓળખતા નથી. તે સમયે, જ્યારે તેઓ ઓફિસમાં પ્રવેશ્યા, ત્યારે તમામ ક્લાર્ક એક જ રૂમમાં પોતાના અલગ ટેબલ પર બેઠા હતા અને તેમના ટેબલ એકબીજાની નજીક હતા. રૂમમાં જાહેર જનતાના ઘણા સભ્યો હતા અને દરેક વ્યક્તિ પોતાનું કામ કરી રહ્યા હતા, જોકે, તેઓ આરોપી અને જાહેર જનતાના અન્ય સભ્યો વચ્ચે શું વાતચીત થઈ તે સાંભળી શક્યા ન હતા અને નોંધણી માટે અન્ય કોઈ કામ કરવાનું ન હતું. તેઓ જાણતા ન હતા કે ફરીયાદીને છૂપી બાતમી ક્યાંથી મળી હતી અને જ્યારે એસીબી સ્ટાફના સભ્યો અંદર આવ્યા, ત્યારે પોલીસ ઈન્સ્પેક્ટર પઠાણ પહેલા આવ્યા અને ફરીયાદી સિંધી સાહેબ પાંચ મિનિટ પછી આવ્યા. સિંધી સાહેબે હાજર રહેલા કોઈપણ વ્યક્તિઓ, કર્મચારીઓ કે જાહેર સભ્યો પાસે કોઈ પૂછપરછ કરી ન હતી અને કાર્યવાહી પૂરી થયા પછી, સિંધી સાહેબે પંચનામું લખાવવાનું શરૂ કર્યું અને તેમના રાઈટર કોન્સ્ટેબલ પંચનામું લખી રહ્યા હતા. પંચનામું ક્યારેય તેમને આપવામાં આવ્યું ન હતું અને જ્યારે તેમને સમન્સની નકલ મળી, ત્યારે તેઓ એસીબી પોલીસ સ્ટેશન ગયા હતા અને પંચનામાની નકલ મેળવી હતી અને તેમને પંચનામા મુજબ જુબાની આપવાની સૂચના આપવામાં આવી હતી. આરોપી નંબર ૨ એ ડીકોચ પ્રદીપકુમાર પાસે ક્યારેય કોઈ રકમની માંગણી કરી ન હતી.

૧૦.૨] ફરીયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૩ – ગુલાબખાન જગતિયાર સિંધી જેમને આંક-૪૧ પર તપાસવામાં આવ્યા છે તેઓ ફરીયાદી છે, જેમણે ફરીયાદ નોંધાવી છે જે આંક-૪૮ પર રજૂ કરવામાં આવી છે. સાક્ષી ટ્રેપિંગ અધિકારી પણ છે,

જેમણે ટ્રેપ માટેની આખી કાર્યવાહી કરી હતી અને તપાસ અધિકારી પણ છે, જેમણે ગુનાની તપાસ કરી છે અને ચાર્જશીટ દાખલ કરી છે. સાક્ષીએ તેમને છૂપી બાતમી મળ્યા પછી હાથ ધરેલી આખી કાર્યવાહીનું વર્ણન કર્યું છે અને ૦૩/૦૨/૧૯૯૩ ના રોજ ટ્રેપ સફળ થઈ ત્યાં સુધી કરાયેલી ટ્રેપ કાર્યવાહી અને ત્યારબાદ તેમણે બંને આરોપીઓનો સર્વિસ રેકૉર્ડ મેળવ્યો હતો અને બંને આરોપીઓ સામે કેસ ચલાવવાની પરવાનગી નો આદેશ મળ્યા પછી, તેમણે સંબંધિત કોર્ટ સમક્ષ ચાર્જશીટ દાખલ કરી હતી.

આરોપીના વિદ્વાન એડવોકેટ દ્વારા કરવામાં આવેલી ઉલટતપાસમાં, સાક્ષીએ જણાવ્યું છે કે ટ્રેપમાં ઉપયોગમાં લેવાયેલી કરન્સી નોટો સરકારી તિજોરીમાંથી લેવામાં આવી હતી તે દર્શાવતો કોઈ પુરાવો રેકૉર્ડ પર નથી અને ચાર્જશીટમાં આવો કોઈ પત્રવ્યવહાર સામેલ નથી. ડીકોચે જણાવ્યું હતું કે તેઓ પંચ સાક્ષીઓ સાથે સરકારી વાહનમાં ગયા હતા અને ટ્રેપિંગ અધિકારી તેમની મોટરસાયકલ પર ગયા હતા અને ડીકોચ અને પંચ સાક્ષીઓ આરોપીઓને ઓળખતા ન હતા પરંતુ તેમણે તેમને નામથી સંબોધવા સૂચના આપી હતી. તેમને મળેલી માહિતી એવી હતી કે સબ-રજિસ્ટ્રાર કાછિયા સાહેબ પણ ગેરકાયદેસર લાંચની માંગણી કરવામાં આરોપીઓ સાથે મિલીભગત ધરાવતા હતા પરંતુ કાછિયા સાહેબનું નામ ચાર્જશીટમાં જોવા મળતું નથી. તેમણે મેરેજ રજિસ્ટ્રેશન ફોર્મમાં પત્ની તરીકે દર્શાવેલ વ્યક્તિઓ અને લગ્ન કરાવનાર પૂજારીના નિવેદનો નોંધ્યા નથી અને દરોડા સમયે, તે જ રૂમમાં ઘણા લોકો અને સ્ટાફના સભ્યો હાજર હતા. કલાર્કોના

ટેબલ એકબીજાની ખૂબ નજીક છે અને તેમણે અન્ય કર્મચારીઓના નિવેદનો નોંધ્યા હતા પરંતુ તેમણે ટ્રેપને સમર્થન આપ્યું ન હતું. તેમણે ત્યાં હાજર જાહેર જનતાના કોઈપણ સભ્યોના નિવેદનો નોંધ્યા નથી અને અન્ય કોઈ સ્વતંત્ર સાક્ષીઓએ ફરીયાદપક્ષના કેસને સમર્થન આપ્યું નથી. દરોડા સમયે, પોલીસ ઈન્સ્પેક્ટર પઠાણ તેમની પહેલાં ઓફિસમાં ગયા હતા અને તેઓ ત્યારબાદ પ્રવેશ્યા હતા. તેમણે પેન્ટના ખિસ્સાની અંદરના ભાગે અલ્ટ્રાવાયોલેટ લેમ્પનો ટેસ્ટ કર્યો ન હતો અને તેમણે તેમને મળેલી છૂપી બાતમી કોઈપણ રજિસ્ટરમાં અથવા તેમની સાપ્તાહિક ડાયરીમાં નોંધી ન હતી. તેઓ ફરીયાદી, ટ્રેપિંગ અધિકારી અને તપાસ અધિકારી હતા અને ચાર્જશીટ દાખલ કરી હતી અને ફરીયાદ નોંધવાથી લઈને ચાર્જશીટ દાખલ કરવા સુધીનું તમામ કામ કર્યું હતું. આરોપી નંબર ૨ એ ડીકોય પાસે ગેરકાયદેસર લાંચની કોઈ રકમની માંગણી કરી ન હતી અને આરોપી નંબર ૨ દ્વારા ડીકોય પાસેથી કોઈપણ રકમની સીધી સ્વીકૃતિ ન હતી. તપાસ દરમિયાન, એ પણ જાણવા મળ્યું હતું કે આરોપી નંબર ૧ એ ડીકોય પાસેથી રૂપિયા ૧૦ ની રકમ સ્વીકારી હતી અને રૂપિયા ૧/- ની રકમ પરત કરી હતી કારણ કે રૂપિયા ૯/- ફી હતી અને તેમને રૂપિયા ૯/- ની રસીદ આપી હતી અને રસીદ મુજબ લગ્ન ની નોંધણી થઈ ચૂકી હતી.

૧૧] ભ્રષ્ટાચાર નાબૂદી અધિનિયમની કલમ ૭ હેઠળ ગુનો બનવા માટે, ફરીયાદપક્ષે, વ્યાજબી શંકાથી પર, આરોપી દ્વારા ગેરકાયદેસર લાંચની માંગણી અને સત્તાવાર કૃત્ય કરવા અથવા ન કરવા માટેના મોટિવ અથવા ઇનામ તરીકે

આવી લાંચની સ્વીકૃતિ અથવા ઓબ્ટેઇનમેન્ટ સાબિત કરવાનું રહે છે. તેવી જ રીતે, કલમ ૧૩(૨) સાથે વાંચતા કલમ ૧૩(૧)(ડી) હેઠળના ગુના માટે, માંગણી, સ્વીકૃતિ અને આર્થિક લાભ મેળવવા માટે સત્તાવાર હોદ્દાનો દુરુપયોગ સાબિત કરવો એ પૂર્વશરત (sine qua non) છે. રેકૉર્ડ પરના પુરાવાના કાળજીપૂર્વક અને વ્યાપક મૂલ્યાંકન પર, ફરીયાદપક્ષ આ આવશ્યક ઘટકો સ્થાપિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયું છે.

(i) માંગણી સાબિત કરવામાં નિષ્ફળતા – મૂળભૂત ક્ષતિ કથિત માંગણી વિશ્વસનીય અને ચોક્કસ પુરાવા દ્વારા સાબિત થતી નથી. ડીકોચ સાક્ષી, ફરીયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૧ – પ્રદીપકુમાર મગનભાઈ પરમારે તેમની ઉલટતપાસમાં સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું છે કે કોઈપણ આરોપી દ્વારા ગેરકાયદેસર લાંચની કોઈ માંગણી કરવામાં આવી ન હતી. તેમણે વધુમાં જુબાની આપી છે કે કરન્સી નોટો તેમણે પોતાની મરજીથી ટેબલ પર મૂકી હતી. આ જુબાની માંગણીના સૌથી મહત્વપૂર્ણ પાસા પર ફરીયાદપક્ષના કેસને ધ્વસ્ત કરે છે, જે કલમ ૭ અને ૧૩ હેઠળના ગુનાઓ માટે મૂળભૂત હકીકત છે. પંચ સાક્ષીએ પણ જણાવ્યું છે કે આરોપીના ટેબલ પાસે અનેક લોકોની હાજરીને કારણે તેઓ આરોપી અને ડીકોચ વચ્ચેની કોઈ વાતચીત સાંભળી શક્યા ન હતા. આમ, કથિત માંગણીને સંજોગોવશાત સમર્થન પણ સ્પષ્ટપણે ગેરહાજર છે. આરોપી નંબર ૨ ના સંબંધમાં, પુરાવાઓ સ્પષ્ટપણે છતાં કરે છે કે તેમના દ્વારા કોઈ પણ

પ્રકારની માંગણી કરવામાં આવી ન હતી. પરિણામે, આરોપી નંબર ૨ સામે કલમ ૭ અને કલમ ૧૩(૧)(ડી) હેઠળનો આરોપ પ્રારંભમાં જ નિષ્ફળ જાય છે.

(ii) કાયદાકીય રીતે સ્વીકૃતિ સ્થાપિત થઈ નથી કરન્સી નોટોની માત્ર વસૂલાત, ભલે સાબિત થાય, પીસી એક્ટની કલમ ૭ અને ૧૩ હેઠળ આરોપ સાબિત કરવા માટે પૂરતી નથી જ્યાં સુધી એવું ન દર્શાવવામાં આવે કે પૂર્વ માંગણી અનુસાર નાણાં સ્વેચ્છાએ સ્વીકારવામાં આવ્યા હતા. હાલના કેસમાં, ડીકોચ સાક્ષીએ આવી કોઈપણ સ્વેચ્છાએ સ્વીકૃતિનો ઇનકાર કર્યો છે. તેનાથી વિપરીત, રેકૉર્ડ પર આવ્યું છે કે સત્તાવાર નોંધણી ફી રૂપિયા ૯/- હતી, આરોપી નંબર ૧ એ રૂપિયા ૧૦/- સ્વીકાર્યા, રૂપિયા ૯/- ની રસીદ જારી કરી, અને રૂપિયા ૧/- નો સિક્કો પરત કર્યો. આ વર્તણૂક ગેરકાયદેસર લાંચના સિદ્ધાંત સાથે અસંગત છે અને બચાવ પક્ષની આવૃત્તિને સંભવિત બનાવે છે.

(iii) કલમ ૨૦ હેઠળનું વૈધાનિક અનુમાન લાગુ પડતું નથી જેહતુ ફરીયાદપક્ષ માંગણી અને સ્વીકૃતિની મૂળભૂત હકીકતો સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયું છે, તેથી ભ્રષ્ટાચાર નાબૂદી અધિનિયમની કલમ ૨૦ હેઠળનું વૈધાનિક અનુમાન ઊભું થતું નથી. આવા અનુમાનના અભાવમાં, બોજ ક્યારેય આરોપી પર બદલાયો નથી, અને તેથી, ખંડનનો પ્રશ્ન ઊભો થતો નથી.

(iv) વિશ્વસનીયતાને અસર કરતી ગંભીર પ્રક્રિયાગત અને તપાસની ક્ષતિઓ એ સ્પષ્ટ છે કે ફરીયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૩ – ગુલાબખાન જગતિયાર સિંધી

છૂપી બાતમી મેળવનાર, ફરીયાદી, ટ્રેપિંગ અધિકારી અને તપાસ અધિકારી પણ હતા. આવી ભૂમિકાઓનું સંયોજન, એ વાતની કોઈ સ્પષ્ટતા વિના કે તપાસ પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર પઠાણ જેવા સ્વતંત્ર અધિકારીને શા માટે સોંપવામાં ન આવી, જેઓ શરૂઆતથી જ હાજર હતા, તપાસની ન્યાયીપણું અને નિષ્પક્ષતા પર ગંભીર શંકા પેદા કરે છે. વધુમાં, ફરીયાદપક્ષ પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર પઠાણની તપાસ કરવામાં નિષ્ફળ ગયું છે, જેઓ એક મહત્વપૂર્ણ અને સ્વતંત્ર સાક્ષી હતા, જેઓ કથિત ઈશારા પછી રૂમમાં પ્રવેશનાર પ્રથમ અધિકારી હતા. આવા મહત્વપૂર્ણ સાક્ષીની તપાસ ન કરવી તે પુરાવા કાયદા હેઠળ વિપરીત અનુમાન ને આમંત્રણ આપે છે.

(v) સ્વતંત્ર સમર્થનનો અભાવ સ્થળ પર સ્ટાફના અનેક કર્મચારીઓ અને જાહેર જનતાના સભ્યોની સ્વીકૃત હાજરી હોવા છતાં, કોઈ સ્વતંત્ર સાક્ષીની તપાસ કરવામાં આવી નથી. તપાસ અધિકારીએ સ્વીકાર્યું છે કે સહ-કર્મચારીઓએ ફરીયાદપક્ષના કેસને સમર્થન આપ્યું નથી, અને જાહેર જનતાના સ્વતંત્ર સભ્યોના કોઈ નિવેદનો નોંધવામાં આવ્યા નથી. આ ચુક ફરીયાદપક્ષના કેસને વધુ નબળો પાડે છે, ખાસ કરીને ટ્રેપ કેસમાં જ્યાં સમર્થન મોટું મહત્વ ધરાવે છે.

(vi) ટ્રેપની રકમ અને પ્રદર્શનમાં અનિયમિતતાઓ ફરીયાદપક્ષ દ્વારા રજૂ કરાયેલા સમગ્ર પુરાવાના સર્વાંગી અને સંચિત મૂલ્યાંકન પર, રેકૉર્ડ પર બહાર આવે છે કે ફરીયાદી, ફરીયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૩ –

ગુલાબખાન જગતખાન સિંધીએ એવો દાવો કર્યો હતો કે તેમને એવી છૂપી બાતમી મળી હતી કે આરોપીઓ સબ-રજિસ્ટ્રાર, અર્થાત શ્રી પી. જે. કાછિયા સાહેબની મિલીભગતથી રૂપિયા ૭૫/- થી રૂપિયા ૧૦૦/- વચ્ચે ગેરકાયદેસર લાંચની માંગણી કરી રહ્યા હતા. ઉક્ત આક્ષેપ આંક-૪૮ પર રજૂ કરાયેલી ફરીયાદમાં પણ જોવા મળે છે. જોકે, નોંધપાત્ર રીતે, સબ-રજિસ્ટ્રાર પી. જે. કાછિયાનું નામ આરોપી તરીકે દેખાતું નથી, કે તપાસ અધિકારી દ્વારા એવું દર્શાવવા માટે રેકૉર્ડ પર કોઈ સ્પષ્ટતા, રિપોર્ટ કે સામગ્રી મૂકવામાં આવી નથી કે ઉક્ત સબ-રજિસ્ટ્રાર પી. જે. કાછિયા કથિત ગુનામાં સામેલ ન હતા. આ અસ્પષ્ટ ચુક ફરીયાદપક્ષના કેસના ઉદ્ભવ અને ન્યાયીપણા પર ગંભીર શંકા પેદા કરે છે. પુરાવાઓ વધુમાં છતાં કરે છે કે ટ્રેપ માટે કથિત રીતે ઉપયોગમાં લેવાયેલી કરન્સી નોટો સરકારી તિજોરીમાંથી મેળવવામાં આવી હતી તેવું દર્શાવવામાં આવ્યું નથી. તપાસ અધિકારીએ સ્વીકાર્યું છે કે આ અસરનો કોઈ દસ્તાવેજી પુરાવો ચાર્જશીટનો ભાગ નથી. આ ક્ષતિ ટ્રેપ કાર્યવાહીની પવિત્રતાને અસર કરે છે અને ફરીયાદપક્ષની આવૃત્તિ વિશે વધુ શંકા પેદા કરે છે.

ઉપરોક્ત ચર્ચાને ધ્યાનમાં રાખીને, ફરીયાદપક્ષ ગેરકાયદેસર લાંચની માંગણી અને સ્વીકૃતિના આવશ્યક ઘટકો વ્યાજબી શંકાથી પર સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયું છે, જે ભ્રષ્ટાચાર નાબૂદી અધિનિયમની કલમ ૭ અને કલમ ૧૩(૨) સાથે વાંચતા કલમ ૧૩(૧)(ડી) હેઠળ ગુનાઓ સ્થાપિત કરવા માટે ફરજિયાત છે.

૧૨] પી. સોમારાજુ (સુપ્રા) અને નીરજ દત્તા (સુપ્રા) માં કાયદાની સુસ્થાપિત સ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખીને, વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટે યોગ્ય પરિપ્રેક્ષ્યમાં સમગ્ર પુરાવાનું મૂલ્યાંકન કર્યું છે અને દોષમુક્તિના આક્ષેપિત ચુકાદા અને આદેશમાં કોઈ ક્ષતિ કે ગેરકાયદેસરતા હોય તેવું જણાતું નથી. વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટે તમામ પુરાવાઓનું મૂલ્યાંકન કર્યું છે અને આ કોર્ટનો મક્કમ અભિપ્રાય છે કે વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટે આરોપીઓને તેમની સામે મુકાયેલા આરોપોમાંથી દોષમુક્ત કરવામાં સંપૂર્ણપણે ન્યાયી હતી. વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટે દ્વારા નોંધવામાં આવેલા તારણો સ્પષ્ટપણે યોગ્ય અને વાજબી છે અને વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટે દ્વારા કોઈ ગેરકાયદેસરતા અથવા ક્ષતિ કરવામાં આવી નથી અને આ કોર્ટે વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટે દ્વારા નોંધાયેલા તારણો, આખરી નિષ્કર્ષ અને પરિણામી દોષમુક્તિના આદેશ સાથે સંપૂર્ણ સંમતિ ધરાવે છે. આ કોર્ટને આક્ષેપિત ચુકાદા અને આદેશમાં હસ્તક્ષેપ કરવાનું કોઈ કારણ જણાતું નથી અને વર્તમાન અપીલ ગુણદોષ વિનાની છે અને પરિણામે, તે ફગાવી દેવામાં આવે છે.

૧૩] વડોદરાના વિદ્વાન એડિશનલ સેશન્સ જજ અને સ્પેશિયલ (એસીબી) જજ દ્વારા સ્પેશિયલ (એસીબી) કેસ નંબર ૨૨/૧૯૯૩ માં પસાર કરવામાં આવેલ તારીખ ૧૪/૦૮/૨૦૦૭ નો દોષમુક્તિનો આક્ષેપિત ચુકાદો અને આદેશ આથી કન્ફર્મ (બહાલ) કરવામાં આવે છે.

૧૪] જામીન ખત રદ કરવામાં આવે છે. રેકૉર્ડ અને કાર્યવાહી (R&P) તુરંત સંબંધિત ટ્રાયલ કોર્ટને પરત મોકલી આપવી.

સહી/ –

(એસ. વી. પિન્ટો, ન્યાયમૂર્તી)

વિ.વી.એમ

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====